«Οι Μαννοί»

Θεωρώ ότι το κυπριακό θεατρικό οικοδόμημα, ή αλλιώς, ο όγκος των θεατρικών παραγωγών, παρουσιάζει μεν εντυπωσιακή ποικιλία και ως προς την οριζόντια του διάσταση, δηλαδή το εύρος του ρεπερτορίου και ως προς την κάθετη, δηλαδή το ύψος των σκηνοθετικών αισθητικών και μεθόδων, όμως, δεν ξεπερνά τις «καταναλωτικές» δυνατότητες του κοινού. Έτσι, όσοι βλέπουμε θέατρο με συνέπεια, που έγινε η δεύτερη μας φύση, τα βλέπουμε όλα. Και τα κλασικά ανοίγματα του ΘΟΚ σε πολυπρόσωπες παραγωγές είδαμε και όλων των λογιών μονολόγους ανθολογήσαμε και σε άκρως διαφορετικούς θεατρικούς χώρους βρεθήκαμε, από τις αίθουσες πινακοθήκης, μέχρι τα «ατομικά» σπιτάκια στις Αποθήκες, κ.α.

Διαπιστώσαμε (ξανά) ότι η ποιότητα των παραγωγών, ή μάλλον η υποκειμενική μας αξιολόγηση της ποιότητας, δεν εξαρτάται από το σε ποιο «όροφο» του θεατρικού οικοδομήματος τοποθετείται μια παράσταση, αν φιλοδοξεί να θεωρηθεί πειραματική και πρωτότυπη ή αν στοχεύει σε ευρεία λαϊκή αποδοχή, αν απευθύνεται σε εκλεκτή διανόηση ή προβλέπει πετυχημένη θερινή περιοδεία στην ύπαιθρο. Έτσι, το φως μπορεί να εκπέμπεται από διαφορετικά διαμερίσματα του οικοδομήματος. Αλλά η επίσκεψη ημών των θεατών σε κάθε διαμέρισμα, συμπληρώνει τις γνώσεις και τις συμπερασματικές μας απόψεις για τη μεγάλη εικόνα.

Το Θέατρο Σκάλα επέλεξε για την καλοκαιρινή του παραγωγή το έργο του Μιχάλη Τερλικκά «Οι Μαννοί». Είναι διασκευή της κωμωδίας του Νιλ Σάιμον «Οι Ηλίθιοι», μεταφρασμένη σε κυπριακή διάλεκτο. Η κυπριακή διάλεκτος ανοίγει πολλούς δρόμους προς τη σκηνή εδώ και αρκετό καιρό. Γράφτηκαν και ειπώθηκαν πολλά και για το γεγονός ότι η σύγχρονη κυπριακή καθομιλουμένη είναι η ευθεία για τα πρωτότυπα συγγραφικά έργα που στοχεύουν στην κοινωνική αυτογνωσία (όπως στον πρόσφατο «Θείο Γιάννη» του Αντώνη Γεωργίου) και για τα αίτια και τα (ποικίλα) αποτελέσματα των διασκευών κλασικών θεατρικών έργων στα κυπριακά (βλέπε, π.χ., το αφιέρωμα στον «Πολίτη», 2/6/2019).

Ας μιλήσουμε για το πρωτότυπο έργο που ο Μιχάλης Τερλικκάς επέλεξε να αποδώσει στα κυπριακά. Το έργο «The Fools» στέκει χώρια στην εργογραφία του Αμερικανού συγγραφέα. Δεν μπορώ να μην αναφέρω μια ουσιαστική λεπτομέρεια από τη διασταύρωση της εργογραφίας και της βιογραφίας του συγγραφέα. Φημολογείται ότι το έργο γράφτηκε ως αποτέλεσμα συμφωνίας που έκανε ο Σάιμον με τη δεύτερη του γυναίκα, με την οποία βρισκόταν σε διαδικασία διαζυγίου, της υποσχέθηκε τα κέρδη από την παραγωγή του καινούργιου του έργου κι έτσι επιχείρησε να γράψει κάτι που δεν θα διαρκούσε ως παραγωγή στο Broadway.

Πάντως, αγαπημένο παιδί για τον Σάιμον αυτό το κείμενο δεν υπήρξε εκ γενετής. Όντως, «Οι Ηλίθιοι» άντεξαν μόνο 40 παραστάσεις από τις 6 Απριλίου μέχρι τις 9 Μαΐου του 1981, ασυνήθιστα λίγες για τον φορτωμένο με βραβεία και εμπορικές επιτυχίες Νιλ Σάιμον. Να όμως, ότι από τη μια το βαρύ όνομα του συγγραφέα, από την άλλη η φαινομενική ευκολία του ν' ανεβάσει κανείς ένα ρομαντικό παραμύθι ή μια κωμική παραβολή (και τα δύο είδη ταιριάζουν στο κείμενο, αν το θέλει ο εκάστοτε σκηνοθέτης), έδωσε ώθηση «Οι Ηλίθιοι» ν' ανεβαστούν πολλάκις σε μεταφράσεις σε διάφορες γλώσσες, από επαγγελματικούς και ερασιτεχνικούς θιάσους.

Μια άλλη σημαντική ιδιαιτερότητα του πρωτότυπου κειμένου κρύβεται στο γεγονός ότι η δράση του τοποθετείται στο χωριό Κουλιέντσικοφ της Ουκρανίας, στο τέλος του 19ου αιώνα, δηλαδή, σε τόσο μακρινό... αλλού για τον πάντα επικεντρωμένο στην καρδιά της σύγχρονης του Αμερικής συγγραφέα και για το συνηθισμένο στην οικεία ατμόσφαιρα κοινό του. Αυτό το «αλλού» είναι πολύ συνειδητό και βολικό για την παραμυθένια/ παραβολική υπόθεση του έργου, οι κάτοικοι του χωριού έχουν πληγεί προ διακοσίων χρονών από μια κατάρα, που τους κρατάει σε κατάσταση μόνιμης ηλιθιότητας. Έτσι, το συνηθισμένο εβραϊκής χροιάς χιούμορ του Σάιμον, βασισμένο σε νεοϋορκέζικους κωδικούς επικοινωνίας, εδώ «επιτρέπεται» να είναι απλά γαργαλιστικό.

Όμως, στη διασκευή του ο Μιχάλης Τερλικκάς κάνει ακριβώς το αντίθετο, αντιστρέφει τη συγγραφική πράξη και φέρνει τη δράση από «αλλού»... «εδώ», τη φέρνει στο γλωσσικό μας σπίτι. Έτσι, κάνει τους χαρακτήρες του έργου πιο κυριολεκτικούς, τουλάχιστον γλωσσικά. Αναγνωρίσιμους δεν μπορεί να τους κάνει, είναι «μη φυσικοί» από το πρωτότυπο κι έτσι δημιουργείται μια αντίθεση, ή και πιο πολύ, μια σύγκρουση μεταξύ της γλωσσικής κυριολεκτικότητας και της γενικής αφυσικότητας των μορφών.

Το μόνο «αλλού» στο οποίο εξαναγκάζεται, είναι η τοποθέτηση της δράσης στην φανταστική έβδομη επαρχία της Κύπρου, Αμπαλατούσα, για να μην επιλέξει ως «μαννή» κάποια υπάρχουσα, χαρακτηριστική λεπτομέρεια της δυσκολίας της μεταφοράς μιας παραβολής στο δικό μας, συγκεκριμένο και οικείο κόσμο. Το παραμυθένιο στοιχείο γίνεται απλά αφύσικο. Το χιούμορ δεν μετουσιώνεται σε κυπριακό και παραμένει πολιτιστικά και εθνικά ορφανό. Η σκηνοθεσία του Ανδρέα Μελέκκη δεν ξεπερνά τις προκύπτουσες δυσκολίες και οι ηθοποιοί μένουν άβολα μετέωροι μεταξύ του οικείου κυπριακού γλωσσικού χρώματος και της μη ρεαλιστικής συμπεριφοράς.